

Потпуковник ДОБРОСАВ НИКОЛИЋ

ОПЕРАТИВНО МАСКИРАЊЕ

Проблем оперативног маскирања још није свестрано обрађен, а о њему се досада врло мало писало и расправљало. Уколико су по томе и изнета извесна мишљења, она су или непотпуна или опречна. Међутим, из многобројних примера се може видети да су у разним случајевима и временима предузимане различите мере у циљу обмане непријатеља о месту, времену и начину извођења појединих операција, које су често имале веома велики значај за сам ток, па и за успех читаве операције. Маскирање је пролазило веома дуге фазе развоја док није достигло данашњи степен и постало саставни део свих борбених радњи. Иако се примењивало такоређи од постанка првих војски, његова примена у ширем обиму — у облику тзв. оперативног маскирања, које обухвата и читаве операције — новијег је датума, тако да се знатно развило и усавршило тек у току Другог светског рата.

Оперативно маскирање обухвата не само маскирање инжењерских радова, него и радове и борбена дејства свих родова војске (инжињерије, пешадије, артиљерије, тенкова, везе итд.), служби (позадине, санитета, транспорта, итд.), затим ваздухопловства и морнарице. Разумљиво је да сви ти обманујући радови, дејства и поступци — да их тако назовемо — по својој спољној форми, морају бити што приближнији стварним, како непријатељ не би открио да су предузети само у циљу његове обмане. У исто време, они морају бити прилагођени стварним борбеним дејствима свих видова оружане силе, родова војске и служби, и усклађени са оперативним планом, који извршава сваки вид, род и служба у делокругу своје надлежности.

За разлику од трупног маскирања, које нормално изводе мање јединице за своје потребе, самостално или у оквиру плана оперативног маскирања, оперативно маскирање се изводи у најширим размерама, применом свих средстава и начина који стоје на расположењу, уз дуготрајније учешће свих родова и служби, по унапред утврђеном јединственом плану више јединице (корпуса, армије, група армија итд.) — све са циљем да се непријатељ наведе на погрешне оперативне закључке, одлуке и дејства, а да се сопственим снагама створе што повољнији услови за извршење намераване операције. Оно сачињава саставни део операциског плана и у том погледу га допуњава.

Пошто су радови за извршење оперативног маскирања веома обимни, тако да заједно са припремама могу трајати и по неколико месеци, па чак и више од године дана (на пример, припреме и примена разних маскирних мера за извођење десанта у Нормандији трајале су од краја 1942 до јуна 1944 године), то захтевају врло велику радну снагу, материјална и техничка средства. При томе, специјалне маскирне јединице, уз припомоћ инжењерских јединица изводе најкомпикованије радове у захвату читаве операције, док остале маскирне мере врше сви родови војске и служби у свом делокругу.

За извршење овако обимних и сложених радова, поједине војске су још у току Првог светског рата формирале штабове и јединице, који су имали задатак да врше студију, припрему и извођење маскирних радова у ширем смислу. (Разуме се да су на то имали утицаја и специфични услови рововског начина ратовања на Западном фронту и ондашњи степен развоја ратне технике, нарочито ваздухопловства које је још било у повоју, итд.). Пошто су користи од успешно изведеног маскирања биле очигледне и врло велике то су му после Првог светског рата готово све војске поклонили много озбиљнију пажњу, користиле догадања искуства, формирале специјалне маскирне јединице, проучавале и усавршавале разна средства за маскирање и саобразно степену развоја ратне технике и вероватном начину борбеног дејства у будућем рату, вршиле обуку људства свих видова оружане силе и родова војске у примени савременог начина маскирања. Међутим, тек у току Другог светског рата, када је ангажована огромна жива сила и ратна техника и када су се знатно усавршила и масовније употребљавала најсавременија средства за извиђање и прибављање података о непријатељу (савремено ваздухопловство, радар, инфрацрвена фотографија, итд.), настаје читав преокрет у вештини маскирања, а према томе и у организацији, формацији, опреми, тактици и обуци маскирних јединица.

Да би се боље схватила обимност радова, време потребно за њихово извршење и значај маскирања у појединим операцијама, навешћемо неколико примера из Другог светског рата који, с обзиром на ситуацију, земљиште, ангажоване снаге и средства као и постигнуте резултате, сваки за себе, претставља толико карактеристичан и поучан пример, да пружа драгоцен материјал за студију овог проблема.

У лето 1944 године Англо-американци су успели да поред осталих мера и оперативним маскирањем постигну изненађење код Немаца на тај начин што су се неочекивано искрцали на нормандској обали. Иако је немачка Врховна команда позитивно знала да неизбежно претстоје искрцавања савезничких снага са Британских Острва негде на обалама Атлантског Океана, првенствено у Француској — она ипак није успела да открије, односно да сазна, место стварног искрцавања. Колико је то питање судбоносно за успех одбране обале, односно за успех десанта, није потребно говорити. А што су Немци били изненађени има се поред осталог, захвалити и томе што су Савезници применили и низ успешних маскирних мера.

Основна идеја при планирању Нормандске операције била је да се разним мерама прикрију намера и припреме за искрцавање у рејону Сенског Залива и да се непријатељ наведе на погрешан закључак да ће главно место искрцавања бити у рејону Кале — Булоњ. Поред тога, требало је сачувати у потпуној тајности и време почетка искрцавања. Кад се притом има у виду да је у искрцавању учествовало око 140.000 људи, преко 6.400 разних бродова, око 10.000 авиона (од којих око 2.000 једрилица) и огромна количина разних других средстава, онда се тек може сагледати обимност припрема и време њиховог трајања, а у вези са тим и обимност маскирних мера које су биле предузете да се то одржи у тајности. Да би се то постигло требало је што боље маскирати рејоне концентрације десантних снага и средстава, извести детаљно али што мање упадљиво извиђање главних места искрцавања, тајно и прикривено разместити снаге и средства на енглеској обали пре укрцавања на бродове, изводити демонстрације према рејону Кале — Булоњ, маскирати бродове на спољном улазу у Сенски Залив, маскирати пребацивања следећих ешелона преко Ламанша, заузети Шербур и припремити се за офанзиву главним правцем Гранвил — Авранш, итд. Штаб који је руководио свима тим припремама био је смештен под земљом и у пећинама, тако да је његово место држано у највећој тајности и пажљиво чувано, а број лица која су радила на документима оперативне природе био је сведен на минимум. Да би се постигла што већа тајност припрема, крајем марта 1944 године проглашене су као забрањене зоне они крајеви где су се концентрисале трупе и средства за инвазију, а становништво појединих рејона Јужне и Југоисточне Енглеске пресељено је у дубљу унутрашњост. Крајем априла заведена је цензура над целокупном дипломатском поштом, а људству инвазионих трупа било је забрањено дописивање и свако путовање без нарочите дозволе. Трупе и средства довлачени су постепено у мањим деловима и распоређивани у привременим, специјално организованим логорима, где су шатори, зграде и сви објекти подизани испод дрвећа и између постојећих зграда. Поред тога, предузето је најопсежније маскирање природним и вештачким средствима, спроведена најстрожија дисциплина у погледу употребе светла и све друге мере које су омогућиле да се тајност ових огромних припрема што више сачува. Све предузете мере маскирања стално су контролисане помоћу аерофотоснимака.

Да би се и од сопствених трупа сачувала у тајности места и време извршења искрцавања, са људством су више пута извођене потпуне вежбе (са покретом ка мору), не саопштавајући им да је то само вежба тако да никада нису знали да ли ће притом извести и стварно искрцавање. Приликом једне вежбе 1943 године генерал Хемел поставио је према левом боку својих јединица једну оклопну здружену јединицу од макета тако маскирану да су трупе које су нападале сматрале да пред собом имају праве тенкове, те су на њих упутиле своје оклопне снаге. А да непријатељ не би нешто сазнао од авијатичара, који би приликом летова над континентом евентуално пали у ропство, међу авијатичарима су ширени гласови да се припрема инвазија на јужну обалу Француске. Како су се и код осталих трупа ширили слич-

ни гласови, а нарочито пред саму инвазију, то је људство сматрало да иде на вежбу и онда кад је инвазија стварно отпочела. Тек када су бродови испловили на отворено море, људству је саопштено да ће се овога пута извршити стварни десант.

Пре почетка операције вршена су бомбардовања из ваздуха, диверзије и радио-сметње да би се онемогућио рад непријатељских радио-локалних станица. У том циљу на бродовима је било монтирано преко 260 радиостаница за сметње, а исто тако и на авионима. Само на немачке радио-локационе станице Савезници су бацили око 5.000 тона бомби и 3.500 ракетних граната. Сем тога, целокупна активност из ваздуха била је усмерена на то да наведе непријатеља на погрешне закључке у погледу места и времена искрцавања. Због тога је на област Па де Кале бачено двапут више бомби него на отсек где је извршено стварно искрцавање. Само искрцавање на француској обали вршено је под заштитом димних завеса, које су постављене помоћу специјалних бродова и авиона.

Обмањивање непријатеља вршено је по специјалном плану штаба команданта инвазионих снага. У ту сврху коришћена је домаћа и страна штампа, радио, разни агенти и сва друга средства која су одвлачила пажњу од нормандске обале. У рејону Дувр Дил, Фолкстон, Англо-американци су изводили лажне припреме за искрцавање на обали Па де Кале. У том циљу рађени су лажни логори за концентрацију трупа, лажне укрцне станице, лажна пристаништа за бродове; на путевима су постављени путокази до лажних места укрцавања, а да би то било што убедљивије вршени су и покрети трупа ка тим местима. Савезнички бродови појачали су патролну службу и демонстрације у правцу Па де Калеа, да би скренули на себе пажњу непријатеља. Приликом самог искрцавања авиони који су летели на малој висини бацили су изнад бродова велике количине танких пантљика од стањјола, које су заваравале немачке радио-локационе станице и стварале утисак као да је у питању велики број бродова, који се на том правцу крећу према француској обали, тако да је демонстрација потпуно успела.

Све ове демонстративне и лажне мере Англо-американаца довеле су немачко командовање у заблуду тако да је, у моменту када се главни ударац сручио на Нормандију, главнина немачких снага била концентрисана знатно северније и углавном оријентисана ка рејону Па де Кале.

Сем овога, познати су и многи други примери, где су обе зарађене стране широко примењивале разне маскирне и друге мере, а нарочито вештачко-техничко маскирање (примена кулиса, макета, лажних објеката и положаја) и вршиле лажне концентрације трупа у скоро свим важнијим операцијама. Карактеристичан је и поучан пример лажне концентрације трупа који су Енглези извели у Африци, код Ел Аламејна 1942 године, где су захваљујући примени вештог оперативног маскирања решили битку у своју корист. Пошто се у савременим условима рата све више користе аерофото-извиђања, да би се на основу што потпунијих података донеле правилне одлуке за акцију, то су Енглези извршили лажну концентрацију својих мото-

ризованих јединица и на тај начин обманули немачке извиђаче, а тиме и Ромелов Главни штаб, о главном правцу удара. План обмањивања за време битке разрађен је у току августа и септембра и о томе сам фелдмаршал Монтгомери, тадашњи командант 8 британске армије у својој књизи каже:¹⁾

„Да бисмо што сигурније обманули непријатеља, непрекидно је одржавана иста густина возила у целој зони за операције. На тај начин, непријатељ није могао да доноси реалне закључке на основу промена које би откривао на свакодневним снимцима из ваздуха. У том циљу, још 1 октобра, поставили смо прикупљена транспортна средства (њихов број смо повећали одузимањем возила из дивизија) и велики број припремљених лажних возила на она места и у таквом распореду као што би то одговарало за извођење стварног напада на северу. Приликом доласка на фронт, трупе 51 и 2 новозеландске дивизије и 10 корпуса, извршиле су у току ноћи замену лажних са стварним сопственим средствима. На сличан начин поступљено је са топовима, предњацима и карама придатих артиљерских јединица. У позадинским рејонима, из којих су ове јединице и делови упућивани, постављено је онолико лажних возила колико је правих транспортних средстава одлазило. У пажљиво маскираним складиштима залихе су тако слагане да су личиле на возила. А месец дана пре напада ископани су ровови за заклањање пешадије, одређене за напад (када за то дође време).

У међувремену предузете су потребне мере са циљем да непријатељ стекне уверење да ће се главни удар извршити на југу. Крајем септембра отпочело је полагање лажног нафтовода, а радови су извођени таквим темпом да је изгледало да ће полагање бити завршено у току прве седмице новембра; прављена су лажна складишта тако као да ће се и она завршити у приближно исто време кад и нафтовод. Мрежа радиостаница 8 оклопне дивизије тако је подешена да је изгледало као да се наше оклопне снаге крећу према јужном крилу“.

Овде ћемо детаљније изнети неке мере које су предузимане у циљу обмане о главном правцу удара. Да би заварали непријатеља, Енглези су тајно (ноћу) извршили рокирање главнине оклопних јединица са северног према јужном делу фронта, али су притом намерно оставили трагове моторних возила у пустињском песку да би и немачки извиђачи могли констатовати да су извршени покрети ка југу. С друге стране, Енглези су у исто време предузели изградњу путева дужине око 100 миља коју су се из позадине лепезасто пружали у правцу Ел Аламејна. Пошто су за овако опсежне и дуготрајне радове (неколико недеља) били концентрисали велику радну снагу и средства, јасно је да ово није могло остати незапажено немачком извиђању из ваздуха. Имајући једновремено податке и о радовима на северном сектору и о рокирању оклопних јединица на јужни сектор, немачка команда је дошла до закључка да ће се напад ипак извршити на југу и да изградња путева на северном сектору служи само за обману. Ово тим пре што је сматрала да Енглези неће моћи извршити напад на север све докле док се њихове оклопне јединице буду налазиле на јужном сектору. Због тога су Немци тамо пребацили своје тенковске јединице с тим да се понова врате на север, ако

¹⁾ Монтгомери „Од Ел Аламејна до Балтичког Мора“, стр. 39—40, издање „Војног дела“ од 1951 године.

би то исто евентуално учиниле и енглеске снаге, а својој извиђачкој авијацији ставили у задатак да стално и будно мотри на сваки покрет енглеских снага.

Па и поред тога, Енглези су у овом маневру успели да обману не само Немце него и сопствене јединице, тако да су чак и оне веровале да ће се главни напад извршити на јужном сектору. Обмана је углавном постигнута помоћу макета тенкова и камиона израђених тако вешто од дебелог платна да се ни са неколико стотина метара висине нису могле разликовати од правих тенкова и камиона.

Кад се једне ноћи на северном сектору појавила маса лажних камиона макета, Немци су — и поред тога што нису могли утврдити да су то стварно макете — ипак закључили да се ту ради о обмани и да ће стварни напад уследити на јужном сектору, јер су оклопне јединице и даље тамо остале. Поред тога на правцима којим је требало да прођу нису се нигде могли приметити ма какви трагови ових камиона. Међутим, Енглези су баш и желели да Немци увиде да су то само макете да би на крају могли постићи потпуну обману у концентрацији снага на главном правцу напада. Зато су једне ноћи тајно вратили све оклопне снаге са јужног на северни сектор, где су тенкови покривени и маскирани тако да је и даље остала потпуно иста слика поменутих лажних камиона. Сви трагови овог пребацивања били су уништени. У исто време, на јужни сектор фронта пребачени су лажни тенкови, распоређени на места дотадашњих правих и маскирани мрежама, те је и на овом делу фронта слика остала непромењена. Како су и првобитни трагови оклопних јединица остали исти, то се још убедљивије потврђивало да није настала никаква промена у распореду.

Поред тога, Енглези су обманули Немце и у погледу почетка напада. Енглески штаб у Африци успео је да преко немачких агената прошири лажну вест чак до Берлина као да ће Енглези извршити напад 5 новембра 1942 године, и то на јужни сектор фронта. На тај начин је и Ромел од обавештајне службе из Берлина добио податке да ће напад почети тога дана. Међутим, напад је уследио много раније, тј. 22 октобра 1942 године, и то на северном сектору фронта.

Изнети начин примене оперативног маскирања допринео је да се битка код Ел Аламејна врло брзо реши у корист Енглеза, иако су укупне непријатељске снаге биле приближно једнаке. Истина, у бици нису учествовале немачке оклопне јединице баш због тога што су Немци били обманути и изненађени у погледу правог места главног удара. Природно је да је овако успешно изведено оперативно маскирање захтевало много времена, алата и материјала, затим стручну радну снагу и специјалне маскирне јединице, али је, с друге стране, уштедело многе људске жртве и огромна материјална и техничка средства.

У току нашег Народноослободилачког рата било је много примера примене свих врста маскирања, али је из области оперативног маскирања најзначајнији и најпоучнији пример маскирање маневра на Неретви, почетком марта 1943 године, за време Четврте непријатељске офанзиве на главнину наших снага у Босни.

Пошто нису успели да окруже нашу ударну групацију на територији Босанске Крајине, Немци и Италијани су покушали да централним нападом немачке 7 СС, 369, 718 и 719 дивизије, затим јединицама 6 италијанског корпуса, као и јаким четничким и усташко-домобранским јединицама опколе и униште нашу главнину у долини реке Раме и Неретве. Овако опкољене са свих страна јаким непријатељским снагама, а притом још оптерећене са неколико хиљада рањеника и оболелих од тифуса, наше јединице налазиле су се у врло тешком положају. Да би осујетио намеру непријатеља, маршал Тито је наредио да се снаге са леве обале Неретве, које су сачињавале претходницу главнине ударне групације, повуку на десну обалу ове реке и поруше мостове, а у исто време да се са јединицама 1 босанског и 1 хрватског корпуса изврше офанзивне акције према Босанској Крајини, Гламочу, Дрвару и Босанском Петровцу. На тај начин код непријатеља је створен утисак да су наше јединице одустале од форсирања Неретве и да предузимају повлачење. Ова демонстрација је потпуно успела, јер је непријатељ концентрисао главну пажњу на ову противофанзиву, Међутим, како је сада наступио одлучујући моменат да се оперативна замисао спроведе до краја и искористи обмана непријатеља, маршал Тито је наредио да се код Јабланице, коришћењем конструкције порушеног моста, за што краће време подигне импровизиран мост ради прелаза свих јединица и рањеника на леву обалу Неретве. Захваљујући пожртвовању наших пионира, импровизирани viseћи мост био је готов после 19 часова рада, тако да су све наше јединице, са око 4.500 рањеника, успеле да се пребаце на леву обалу Неретве, где су у снажном налету потпуно разбиле и уништиле четнике у горњем току Неретве, у Јабланици, на Прењу и Борашници и до 15 марта 1943 године заузеле линију Улог, Калиновик, Фоча.

Овај пример најречитије потврђује да је у најотсуднијем тренутку по нашу Народноослободилачку војску баш оперативно маскирање одиграло сјајну улогу. Цела операција је планирана и изведена на концепцији овог смелог маневра, при чему су лажна дејства, покрети трупа, рушење мостова и друге акције заварали непријатеља и омогућили форсирање Неретве и продор у Источну Херцеговину.

Као што се из наведених примера види, оперативно маскирање не обухвата само трупе, материјал и борбена средства у оквиру једног положаја, односно зоне једног операциског правца, већ и дубоку позадину оперативних јединица, па и становништво дотичне зоне, што умногоме компликује и отежава начин његовог извршења. Оно почиње, мање-више, од момента пројектовања и припреме саме операције, пошто је оно саставни део њене основне идеје, и провлачи се кроз цео ток све до њеног завршетка. Зато све мора бити прожето једном идејом и прилагођено једном циљу — обманути непријатеља у погледу правца, времена и начина извршења планиране операције.

На основу искустава из овог рата дошло се до закључка да специјално формиране маскирне јединице, треба да располажу са више техничких средстава и вештачког материјала које ће носити собом, да имају више и боље опремљених покретних радионица, да располажу са читавим хемиским лабораторијумима, фотографским

ателеима, итд. и, најзад, да у савременом маскирању — поред чисто војних стручњака и јединица — треба најтешње да сарађују одговарајући стручњаци из грађанства (инжињери, сликари, итд.), па и целокупно становништво зоне у којој се изводи оперативно маскирање. Да би биле способне за што брже извршење задатака и да би могле благовремено интервенисати тамо где се појави потреба, као и да би се могле делити на мања одељења за извршење самосталних задатака, маскирне јединице морају бити брзопокретне — моторизоване. Сем тога, и све друге јединице, без обзира на род војске и струку, морају бити обучене и оспособљене за извођење савременог маскирања и одржавања што строжије маскирне дисциплине.

Извођење оперативног маскирања може се поверити оперативном штабу јединице који планира и руководи операцијом у целини, а може се и привремено оформити посебан штаб, који ће планирати и руководити маскирањем кроз целу операцију, што зависи од обимности предвиђених маскирних мера. У састав посебног штаба требало би да уђу претставници свих родова војске и служби, а код компликованих маскирних радова и један официр-маскирац као саветодавни орган и извршилац техничког дела маскирања. Природно је да тај штаб мора тесно сарађивати са начелником штаба и начелником обавештајног одељења дотичне јединице, да би се на тај начин обезбедила јединствено спровођење оперативне идеје код јединица свих родова војске и служби. Према томе, план оперативног маскирања је оперативни, а не инжињерски докуменат. У зависности од врсте операције, обимности радова, расположиве стручне радне снаге, података прикупљених извиђањем, итд., овај начелно треба да садржи: ситуацију код непријатеља и сопствених трупа, средства и начин маскирања трупа и војних објеката у дотичним оперативним и тактичким радњама (лажни маневри, дезинформације, лажна дејства авијације, лажни превози трупа, лажне концентрације и слично); материјал који се има употребити за маскирање и начин његовог дотура на место рада, ред радова према важности појединих рејона, праваца и објеката; распоређивање обичне и стручне радне снаге на поједине рејоне и правца, у складу са општом оперативном идејом; начин искоришћавања елементарних појава (ноћ, магла итд.) и све што је потребно да се маскирање изведе на време, што тајније и што потпуније, како би се постигло изненађење код непријатеља.

Суштина оперативног маскирања састоји се баш у томе да се непријатељ обмане о распореду, јачини и врсти јединица, врсти, начину, месту и времену предузимања акција и да се разним мерама наведе на погрешну процену ситуације и намера противничке стране.

Многе велике војсковође стекле су знатан део своје славе баш на оригиналним идејама о обмани непријатеља и начину њиховог спровођења, а многи су је стекли на проницљивом откривању и благовременом парирању непријатељских лукавства и обмана.

Пошто ће оперативно маскирање убудуће играти врло велику улогу, чак и већу него у досадашњим ратовима, то сматрамо да би било врло корисно да се кроз историске примере проучава како његова идејна тако и његова техничка страна.